

ROSS BOND - MICHAEL ROSIE

Politika és nemzeti identitás Skóciában¹

A nemzeti identitásról folyó viták és az önelemzések mindig is fontos elemét képezték a skót közéletnek. Az önálló parlament felállítása óta a kérdést még vehemensebben tárgyalják a skótok. Alig múlik el hét anélkül, hogy tudósok, újságírók vagy mások ne tennének hozzá valamit a skót nemzeti identitásról szóló vitához. Míg a politikai események kétségtelenül igen jelentős hatással voltak a skót nemzeti identitásra, az már kevésbe világos, hogy a skótok nemzeti identitásról alkotott felfogását valóban meghatározza-e politikai meggyőződésük. A nemzeti identitás és a politikai sajátosságok közötti kapcsolat a skót választók körében egy igen bonyolult kérdés, amelyet eddig nem tárgyaltak megfelelő mértékben, illetve teljesen elhanyagolták. Ebben az írásban ezt a bonyolult viszonyrendszert kívánjuk feltárni.

A múlt

Mielőtt e fent említett konkrét kérdésekkel foglalkoznánk, fel kell vázolnunk nagyvonalakban Skócia modernkori történelmi fejlődését. A brit állam létrehozása előtt Skócia önálló nemzet volt. Hosszú háborúk sorát vívta meg déli szomszédjával, Angliával, illetve politikai cselszövésekkel élt függetlensége megtartása érdekében. Azonban a 17. század elején Skóciának és Angliának már közös volt az uralkodója és a vallása is (protestantizmus). Anglia eközben Európa domináns kereskedelmi hatalmává vált. A 17. század folyamán, különböző okok miatt, Skócia a pénzügyi

összeomlás szélére került, és az angolok mindenképpen egy olyan katonai és politikai megoldásra törekedtek, amely az ország északi határán bármilyen potenciális veszélynek elébe megy. Tehát 1707-ben megtörtént a skót és az angol parlament egyesítése, és megszületett egy új állam: Nagy-Britannia. Az egyesítést nem fogadta azonnali osztatlan siker. Robert Burns is többször említi panaszkodva, hogy Skóciát „megvették és eladták az angolok aranyáért”. Anglia azonban nem annektálta Skóciát, így az megőrizte meglehetősen eltérő identitását, főként a független (és relatíve autonóm) törvénykezési rendszer, oktatás és vallás folyamatos megléte révén.

Az 1800-as évekre az egyesülés gazdasági előnyei mind nyilvánvalóbbakká váltak. A skót tőke nemcsak az angol piacra áramolhatott szabadon, hanem a brit gyarmatbirodalom egyre növekvő területeire is, ami az 1900-as évekre a világ egyötödét tette ki, illetve a föld lakosságának egynegyede élt az angol gyarmatokon. 1900-ban Skócia számos területen a világ leggazdagabb országai közé tartozott. A 19. század folyamán Skóciában kifejlődött egy erős brit identitás (melyet a protestantizmus, a birodalom és a tőke szentháromsága határozott meg). Ez az identitás azonban semmilyen módon nem befolyásolta, hogy a skótok továbbra is skótként definiálják magukat, mi több, Skóciát Anglia partnerének szerepében látták Nagy-Britannia imperialista kalandozásaiban: talán egy fiatalabb partnerként, de mindenesetre partnerként, ez biztos. (A brit identitás létrehozásáról lásd Colley 1992).

Az 1960-as évekre a brit birodalom széthullott és Nagy-Britannia gazdasági teljesítményét felülmúlta hagyományos versenytársainak teljesítménye. A skótok brit szentháromságát aláásta a dekolonizáció, a szekularizáció és a gazdasági visszaesés. Az Északi-tengerben, a Skócia és Norvégia között húzóódó hatalmas olaj mezők felfedezése hatalmas anyagi fellendülést hozott a Skót Nemzeti Párt (SNP) számára, s ekkor terjedt el a szlogen: „ez Skócia olaja”. A 60-as évek végéig a nemzeti mozgalom haldoklott Skóciában – Steve Bruce szavaival (1993:1) a skót nacionalizmus egy olyan kutya volt, amelyik nem ugatott. A skót szavazók támogatták mind a konzervatívokat (jobbközép), mind a munkáspártot (balközép). Mindez nem jelentette azt, hogy a politikai életből hiányoztak volna a tipikusan skót jellegzetességek. Épp ellenkezőleg, az összes politikai párt valamilyen formában mobilizálta a skót érzelmeket és szimbólumokat. Az

SNP ennek ellenére magát tüntette fel a skótok pártjaként, és a 70-es évek közepén úgy tűnt, hogy hatalmas politikai áttörés megy végbe, ugyanis a brit választásokon a párt megszerezte a skót szavazatok egyharmadát. Ez azonban a többségi választási rendszer következtében mindössze 11 helyet jelentett a brit parlament 72 skót helyéből. A felfrissült SNP nyomására a munkáspárti kormány törvénybe iktatta a nemzetgyűlésről szóló rendelkezést. E szerint a nemzetgyűlés (Assembly) korlátozott hatalommal rendelkezik, melyet a brit alkotmány szab meg, létrejötté pedig az 1979-es skót népszavazás függvénye. A devolúció előnyeiről és hátrányairól folyó végeláthatatlan vita, illetve az a tény, hogy a kérdést illetően maga a Munkáspárt is megosztott volt, egy rossz szájízű kampányhoz és rendkívül alacsony választási részvételhez vezetett. A nemzetgyűlésre csupán egy kis többség szavazott, és ez nem elégítette ki a kormány által megszabott feltételeket, amelyek szerint a tervezetet a skóciai választók legalább 40 százalékának kell támogatnia. Néhány hónappal később Margaret Thatcher konzervatív kormánya került a hatalomra, s ők az alkotmányban rögzített status quo fenntartását tűzték ki célul.

Az 1980-as évek Thatcher-kormányzatai alatt a skóciai és az angliai választási térkép élesen elvált egymástól. Míg a skótok fokozatosan mind jobban elutasították a konzervatívokat, addig az angliai választók továbbra is támogatták őket. Ezt a szituációt nevezték „demokratikus deficitnek” - ez azt jelentette, hogy bár Skócia a Munkáspártra szavazott, mégis konzervatív kormányzata volt, és mindez ismét előtérbe hozta az alkotmány kérdését. A 80-as évek végére számos skót elemző beszélt az ún. „ítéletnap forgatókönyvről”: ez alatt annak a veszélynek a fennállását értették, hogy Skóciát egy konzervatív kormányzat fogja irányítani, miközben ott a konzervatívok egyetlen szavazatot sem szereztek. Az 1997. májusi szavazás során se Skóciából, se Walesből nem került be egyetlen konzervatív képviselő sem a parlamentbe, de mivel a munkáspártiak kerültek a hatalomra, a rettegett alkotmányos válság nem jött létre.

*Skót szavazatok a brit választásokon. Szavazatok megoszlása
(képviselőhelyek száma)*

	Munkás- párt	Konzerva- tív Párt	SNP	Liberális Demokrata Párt	A brit vá- lasztások győztese
1970	45 (44)	38 (23)	11(1)	6(3)	konz.
1974. febr.	37 (41)	33 (21)	22(7)	8(3)	munkás
1974. okt.	36 (41)	25 (16)	30 (11)	8(3)	munkás
1979	42 (44)	31 (22)	17(2)	9(3)	konz.
1983	35 (41)	28 (21)	12(2)	25(8)	konz.
1987	42 (50)	24 (10)	14(3)	19(9)	konz.
1992	39 (49)	26(11)	22(3)	13(9)	konz.
1997	46 (56)	18(-)	22(6)	13 (10)	munkás

A jelen

A munkáspárti kormányzat 1997 szeptemberében, négy hónappal hatalomra kerülése után, megtartatta a második népszavazást a skót devolúció kérdésében. Az 1979-es és 1997-es népszavazások összevetéséből kitűnik, hogy az alkotmányos kérdés mennyire központi elemévé vált nemcsak a skót, de valójában az egész brit politikai életnek is. Az 1979-es devolúciós csomag még egy olyan nemzetgyűlést ajánlott, mely korlátozott törvényhozási hatalommal bír és pénzügyileg teljes mértékben Londontól függ. 1997-re az ajánlat már egy széles körű törvényhozási és közigazgatási feladatokkal parlament létrehozását tartalmazta. Az e terminusok mögötti valóságos hatalom, illetve szimbolikus jelentés nagy jelentőséggel bír, mivel a „parlament” lehetőséget ad a szélesebb hatalomgyakorlásra, és egyben jobban jelez egy (fél)-államiságot, mint egy nemzetgyűlés. A tervezett parlamentet pénzügyileg az Egyesült Királyság kormánya támogatná, azonban rendelkezne „adóváltoztatási” joggal is, ami lehetővé tenne számára egy bizonyos fokú gazdasági hatalmat. Az 1997-es népszavazás során két kérdésre kellett válaszolni: akarják-e a skót szavazók a felajánlott parlament létrehozását, illetve akarják-e, hogy annak legyen „adóváltozta-

tási” joga. 60 százalékos részvétel mellett a skótok háromnegyede szavazott a parlament mellett és kétharmaduk értett egyet az „adóváltoztatási” joggal. Brown és munkatársainak (1999:115) becslése szerint körülbelül mindössze 16 százalék szavazott *mindkét* javaslat ellen.

Mindebből látható, hogy 1979 és 1997 között nagymértékű változás állt be a skót politikai életben. 1979-ben a skótok nem voltak biztosak politikai jövőjükét illetően, 1997-re azonban magabiztosságot és céltudatosságot figyelhettünk meg a skót szavazók körében. Az SNP, amely „balközép szociáldemokráciát” hirdetett, s ezáltal a Munkáspárthoz képest baloldaliabbnak számított, Skócia második legnagyobb pártjává vált. A konzervatívok, akik egyébként egyedül képviselték a „nem-nem” szavazatot az 1997-es népszavazáson, a skót politikai élet szélére szorultak. Az 1999-es májusi új skóciai parlamenti választások előtt a politikai viták elsősorban a gazdasági kérdések körül folytak, és a két legfontosabb párt egyaránt szociáldemokrata politikai csomagot kínált fel. A választásokon az arányossági szavazati rendszert alkalmazták (a brit választások a többségi rendszeren alapulnak), ez a Munkáspárt és a liberális demokraták koalícióját eredményezte. A kampány során mind a négy párt hangsúlyozta saját skót jellegzetességeit. A Konzervatív Párt számára ez nehezebben ment, mivel az 1997-es népszavazás előtt elleneztek az alkotmánymódosítást. Az eredmények azt mutatják, hogy a skót szavazók körében kevesen hitték el, hogy a párt valóban megszabadult „antiskót” imidzsétől (lásd Brown és munkatársai 1999:91).

A skót parlamenti választások, 1999: szavazatok eloszlása (képviseleői helyek száma):

	Egyéni jelöltek- re leadott szavazatok (%)	Listás szavazás (%)	Képviseleői helyek száma
Munkáspárt	39	33	56
SNP	29	28	35
Konzervatív Párt	16	13	18
Liberális Demokrata Párt	14	15	17
Más	3	9	3
Összesen	100%	100%	129

Nemzeti identitás Skóciában

Fentebb vázoltuk Skócia jelenlegi politikai térképét. Most azt kívánjuk megvizsgálni, hogyan kapcsolódik mindez a nemzeti identitás kérdéséhez. Ehhez négy fontos politikai felmérést fogunk felhasználni: a Skót Választási Tanulmányokat (amely egy egész Nagy-Britanniára kiterjedő felmérés része) 1979-ből, 1992-ből és 1997-ből; és az 1997-es Skót Népszavazási Tanulmányt. A dolgozatban található elemzések nagyobbik részét az 1997-es Skót Választási Tanulmányból vettük át, azonban ahol szükséges, ott a többi tanulmányra is támaszkodunk. Fontos megjegyezni, hogy nem az a kérdésünk, hogy egyes emberek mit értenek az alatt, amikor magukat „skótként” vagy „britként” írják le - erre a feladatra ezek az átfogó felmérések nem alkalmasak -, hanem azt kívánjuk feltárni, hogy milyen mértékben határozzák meg magukat nemzeti identitásuk függvényében.

Először megvizsgáljuk azokat az adatokat, melyeket a nemzetiségre vonatkozó kategoriális kérdésekből kaptunk, azaz ahol a válaszadóknak meg kellett nevezniük egy nemzetiséget, amely legjobban jellemzi őket. A megkérdezetteknek mindössze egy kis hányada vallja magát angolnak, walesinek vagy írnek, míg a többség a skót és a brit nemzetiség között választott. Azonban egy jelentős eltolódás ment végbe: a magukat britnek vallók száma erősen csökkent, míg a skót nemzetiség vállalása nőtt. A két skóciai népszavazást elválasztó 18 év alatt - mely egyben a 18 évnyi brit konzervatív kormányzással is egybeesett - a magukat britnek nevezők száma Skóciában a felére csökkent:

Nemzetiség

<i>%</i>	1979	1992	1997
skót	56	72	74
brit	38	25	20
más	6	3	6
N =	658	957	871

Egy ilyen mérés azonban nem teszi lehetővé, hogy megértsük a nemzeti identitások bonyolult összefonódásait Skóciában. Az 1997-es népszavazási felmérés során megkérdezték azt is, hogy a válaszadó mennyire büszke arra, hogy ő skót, illetve arra, hogy brit. A keresztábra készítésekor kiderült, hogy a válaszadók 62 százaléka egyszerre volt büszke mindkét identitására. Tehát a „brit” és a „skót” nem kölcsönösen egymást kizáró identitások.

Beutattuk, hogy a „brit”, illetve a „skót” identitás nem áll szükség-szerűen egymással szemben. A kérdés az, hogy az emberek hogyan egyen-súlyoznak a két identitás között. Ennek mérésére Luis Moreno fejlesztett ki egy módszert az 1980-as évek közepétől kezdve. Ő a saját állammal nem rendelkező népek identitását vizsgálta Katalóniában és Skóciában. Moreno felismerte, hogy a nemzeti identitás ezekben az országokban kettős természetű, és ezért a nemzetiségre vonatkozó kérdései nem kategorikusak (tehát nem egymást kizáróak), hanem viszonszerűek voltak. Ez a megközelítés különö-sen hasznos, hiszen lehetővé teszi, hogy képet kapjunk a skót nemzeti identitás mértékéről is, és ne csak annak meglétéről vagy hiányáról. Mit kapunk, ha alkalmazzuk a „Moreno-kérdés”-t a skót nemzeti identitásra?

Skócia és a „Moreno-kérdés”:

%	Választások		Népszav;
	1992	1997	1997
skót és nem brit	19	23	32
inkább skót, mint brit	40	38	32
egyformán skót és brit	33	27	28
inkább brit, mint skót	3	4	3
brit és nem skót	3	4	3
más/semmi/nem tudja	1	4	2
N =	957	882	676

Az 1990-es években készült három felmérésből világosan kiderül, hogy a skótok többsége - kb. 60-65 százaléka - inkább vallja magát skótnak, mint britnek. A többiek nagy része pedig egyformán tekinti magát britnek és skótnak. Bond másutt megjegyzi, hogy ahol 1986 és 1999 között feltették

a „Moreno-kérdést”, a skót identitás előbbre helyezése egy igen széles intervallumba esett: 55 és 75 százalék közé. Ugyanezekben a felmérésekben a brit identitást vállalók aránya mindössze 5 és 10 százalék között mozgott. Érdekeség, hogy azoknak a skótoknak az aránya, akik skót identitásukat előbbre helyezik, mint a britet, amikor felteszik nekik a „Moreno-kérdést”, jelentősen és konzisztensen magasabb, mint mind az angol és walesi identitás aránya Nagy-Britanniában, illetve magasabb, mint a baszk, a katalán és a galíciai identitás Spanyolországban (lásd Bond megjelenés alatt).

Az is világos, hogy létezik egy erős skót identitás, amely az osztály, kor, illetve nemek szerinti társadalmi megoszlást figyelmen kívül hagyja. Ha csak azokat vesszük figyelembe, akik skót identitásukat teszik előbbre - tehát azokat, akik a „skót és nem brit” illetve az „inkább skót mint brit” kijelentéseket választották -, akkor azt látjuk, hogy a skót identitás nem valamely társadalmi csoport vagy földrajzi terület kizárólagos sajátossága:

*A magukat skótoknak vallók aránya,
nem és kor szerint, 1997*

nem	%
férfiak	64
nők	61
kor	%
18-34	73
35-54	61
55+	54

*A magukat skótoknak vallók aránya, végzettség/foglalkozási
csoport és régió szerint, 1997*

foglalkozás:	%
szellemi/felső és középfokú végzettségű	53
szakképzett, nem fizikai	62
szakképzett, fizikai	68
szakképzetlen	68

régió:	%
közép-nyugati	66
közép-keleti	58
észak-nyugati	59

Mind az itt bemutatott, illetve más felmérések adatai is azt bizonyítják, hogy a „Moreno-kérdésre” adott válaszokban nincs nagy eltérés a *nemek* között. A *kor* már jelentősebb szerepet játszik, a fiatalabbak inkább hajlandóak a skót identitást vállalni, míg az idősebbek a skót és brit identitást inkább együtt vallják. A nemzeti identitás és a *foglalkozási csoport* között erősebb korrelációt látunk, a középosztály kevésbé tartja fontosnak skót identitását, mint a munkásosztály. A három *régió* közötti relatíve kis különbségre bizonyos fokig magyarázatot ad az osztályok szerinti eloszlás, hiszen a közép-nyugati régióban magasabb a fizikai munkások aránya, így a skót identitást vallók is többen vannak. De hangsúlyoznunk kell, hogy a hasonlóságok sokkal jelentősebbek, mint a különbségek: az emberek minden osztályban, korosztályban, illetve nemek szerint is (és ehhez még hozzátehetjük a jövedelmi csoportokat, az önbesoroláson alapuló osztályokat, továbbá a vallást is) inkább vallják magukat skótnak, mint britnek.

Mint azt bemutattuk, a „Moreno-kérdés” alapja, a kettős identitás mint olyan nagymértékben érvényes Skóciára is. A skót identitás erősen hangsúlyos, mindeközben a brit identitásnak is jut szerep. Viszont az is kiderült, hogy a brit identitás a kísérő szerepét tölti be ebben a viszonyrendszerben. Láttuk, hogy a skót identitást előbbre helyezők aránya 55-75 százalék közé esik, tehát az identitások közötti egyensúly, melyet a „Moreno-kérdés” alapján kapunk meg, igen rugalmas viszonyt feltételez minden adott pillanatban. Ez a rugalmas viszony természetesen ellentétben áll azzal a felfogással, miszerint a skót (vagy a brit) nemzeti identitás állandó vagy objektív lenne. Helyesebb azt feltételezni, hogy az identitás egy folyamat, egy állandó újraértelmezés. A skót és a brit identitás közötti egyensúlyozás - Benedict Anderson terminológiáját használva - a „képzelt közösség” folytonos „újra-képzése”; Renant idézve pedig egy kifinomult és rugalmas „mindennapi népszavazás” a nemzeti identitások tekintetében.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján nehéz többet megállapítani, mint azt, hogy Skóciában a skót nemzeti identitás a legtöbb ember számára fontosabb, mint a brit nemzethez való kötődés. Bármennyire is eltérő módon értelmezhetik a válaszadók a skót identitást a körülmények változásától függően, annak autentikusságát nem vonhatjuk kétségbe. Ezt figyelembe véve meglepő, hogy néhány elemző továbbra is megkérdőjelezi egy legitim skót nemzet létezését, illetve egy autentikus skót nemzeti identitás létezését a Skócián belül meglévő földrajzi, kulturális és gazdasági különbségek ellenére. (Lásd pl. Penrose 1993, Bruce 1993.) Tom Nairn a következőképpen utasította el az effajta elemzéseket:

A skót identitást meghatározó gyengeség - tehát a politikai tehetetlenség, a közös cél hiánya - arra a meggyőződésre vezet sokakat, hogy valójában a skót identitás mint olyan, nem is létezik. (Nairn 1997:185)

Mielőtt ennek a „közös célnak a hiányát” megvizsgálánk, szükséges, hogy további megjegyzéseket tegyünk a skót nacionalizmust és a skót identitást illetően.

A skót identitás „állampolgári” dimenziója

Hangsúlyozni kell, hogy a skót nacionalizmusnak és identitásnak fontos összetevője az „állampolgári” dimenzió, s nem jellemző, hogy etnikai alapon próbálná magát legitimálni. Bár a nacionalizmus „etnikai” illetve „állampolgári” megkülönböztetése problematikus és azt fenntartásokkal kell kezelni (lásd pl. McCrone 1998:7-9), mégis segíthet, hogy a skót nacionalizmust és identitást egy szélesebb kontextusban tudjuk elhelyezni. E ponton hasznosak lehetnek a Brubaker-féle területi, illetve származási alapon megkülönböztetett állampolgárság-definíciók: a kérdés, hogyan definiálják magukat a skótok? Hogyan döntenek el, hogy ki (nem) számít skótnak? A nemzeti közösség meghatározása során a skótok a területi vagy származási kötődéseket hangsúlyozzák-e?

A skót parlament létrehozása - Edinburghban - óta fontossá vált annak a kérdése, hogy kik is azok a skótok. Különösen jelentős, hogy a három döntő fontosságú esemény alkalmával, amikor is a skótoknak skótként kellett politikai döntést hozniuk, ezt lakhelyük alapján és nem szár-

mazási alapon tették. Ez azt jelentette, hogy az 1979-es és az 1997-es népszavazáson, illetve az 1999-es skót parlamenti választásokon való részvétel joga minden Skóciában élő megilletett. A skót lakhelyű, de angol származásúak pl. szavazhattak, de az Angliában (vagy akár Magyarországon) élő skótok nem. A legújabb közvélemény-kutatások szerint az „állampolgári” típusú kötődés sokkal jellemzőbb, mint az „etnikai”. Az egyik felmérésben feltettek egy hipotetikus kérdést arra vonatkozólag, hogy a skótok szerint milyen típusú emberek kaphatnának „skót útlevelet”. Az eredmények magukért beszélnek:

„Skót útlevélre” jogosultak

%	igen	nem
Skóciában született, Skóciában élő	94	4
Skóciában született, nem Skóciában élő	81	13
Nem Skóciában született, Skóciában élő	55	35
Nem Skóciában született és nem ott élő, skót szülő(k)től származó	50	42
Nem Skóciában született és nem ott élő, skót nagyszülő(k)től származó	26	65
Mindenki Nagy-Britanniában	31	61

(ICM)-kutatás, 1998. november

A skótok többsége skót útlevelet adna mindenkinek, aki ott született vagy ott él, és azoknak is, akiknek legalább egyik szülője skót. A skót származáson alapuló állampolgárság azonban erősen korlátozott. A skótok kétharmada úgy érzi, hogy a skót nagyszülőktől való származás nem elegendő alap az útlevélhez. Majdnem egyharmaduk adna útlevelet bármely, Nagy-Britanniából érkező jelentkezőnek, tekintet nélkül arra, hogy rendelkezik-e skót felmenőkkel. A skót népszavazási felmérés - amelyet akkor végeztek, amikor a skótkérdés a figyelem középpontjában állt - hasonló eredményeket hozott. A felmérésben feltették azt a kérdést, hogy mennyiben fontos a születés, a származás és a laókhely ahhoz, hogy valaki „igazi skót legyen”:

A születés, a származás és a lakóhely fontossága a skót identitásban

%	Skóciában született	Skót szülők	Skóciában él
fontos	85	74	79
nem fontos	14	24	21
N =	676	676	676

Itt is láthatjuk, hogy fontosabbnak tartják a születési helyet és (kisebb mértékben) a lakóhelyet, mint a származást. A skótok szerint a nemzethez tartozást sokkal inkább az határozza meg, hogy valaki ott született, mintsem a származás vagy a kultúra. Az 1992-es választási felmérésben megkérdezték azokat az embereket, akik magukat skótnak vallották, hogy ezt mi alapján teszik: 88 százalékuk elsőként azt válaszolta, hogy ezt az dönti el, hogy Skóciában születtek. A második választ is adók háromnegyede pedig azt állította, hogy azért érzik magukat skótnak, mert Skóciában élnek. Világos, hogy a születés és a lakóhely a legjelentősebb annak eldöntésében, hogy ki skót, és ki nem.

Néhány elemző kiemeli a specifikusan skót intézmények- az 1707-es egyesítés után is önálló jogrend, oktatás és vallás - fontos szerepét a skót identitás fennmaradásában. Habár ez utóbbiak jól illenek abba az érvelésbe, miszerint a skót nemzeti identitás elsősorban „állampolgári” természetű, mégis óvatosnak kell lennünk, nehogy túlhangsúlyozzuk ezen intézmények szerepét, mint a skót identitás hordozóit a huszadik század második felében. A skót nacionalizmus és a skót identitás „állampolgári” természetét inkább abban kell látnunk, hogy az földrajzi közösségként és nem származási közösségként fogalmazódik meg. Azt is érdemes megfigyelni, hogy Skócia különálló (és „állampolgári”) nemzeti identitása nemcsak hogy túlélte 300 év alávetettséget, hanem az ma is virul.

Nemzeti identitás és politikai „meg nem felelés”²

Láthattuk, hogy mind a négy, Skóciában tevékenykedő politikai párt hangsúlyozta saját, specifikusan skót identitását. A Munkáspárt, a Konzervatív Párt és a Liberális Demokrata Párt számára a skót identitás a brittel

együtt jelentkezik. Ez annyit jelent, hogy a három párt, miközben skót elkötelezettségét hangsúlyozza, továbbra is fontosnak tartja Skócia hagyományos helyét az Egyesült Királyságon belül. A Skót Nemzeti Párt azonban az identitásnak csak a skót aspektusára fekteti a hangsúlyt. Skóciában, de másutt is több elemző vont szoros párhuzamot a nemzeti identitás és a nacionalizmus politikai projektje között. Ernest Gellner pl. a következő érveléssel kezdi a *Nemzetek és nacionalizmusok* című könyvét: A nacionalizmus elsősorban egy politikai alapelv, mely azt állítja, hogy a politikai és a nemzeti egységnek egybe kell esnie. A nacionalizmus mint érzelem vagy mint mozgalom ezzel az alapelvvvel jellemezhető a legjobban (Gellner 1983:1).

Ebből kifolyólag nem meglepő, hogy az a párt, amely az alkotmányos változtatások legradikálisabb csomagját hirdeti - az SNP - szavazatainak nagyobb részét (egyharmadát) kapja a magukat kizárólagosan skótként meghatározók köréből, mint más pártok. Továbbá az sem meglepő, hogy a konzervatívokra szavazóknak mindössze egytizede rendelkezik a fenti identitással, hiszen a Konzervatív Párt hagyományosan ellenezte az alkotmányos változtatásokat:

Nemzeti identitás és szavazás Skóciában - Egyesült Királyság-beli választások, 1992:

%	SNP	Munkáspárt	Liberális demokraták	Konzervatív- vok
skót és nem brit	36	18	9	9
inkább skót, mint brit	43	46	46	25
egyformán skót és brit	18	31	35	50
inkább brit, mint skót	1	2	3	8
brit és nem skót	1	1	5	7
N =	190	304	89	213

Úgy tűnik, hitelt adhatunk annak, amit „megfelelési” tézisnek hívunk: azok, akik erős skót érzelmekkel rendelkeznek, a széles körű nemzeti reformokat (pl. a politikai elszakadást az Egyesült Királyságtól és az ezt hirdető pártot (az SNP-t) támogatják. Van azonban néhány kezdeti probléma ezzel a tétellel, ugyanis a nacionalista szavazatok több, mint fele

azoktól a szavazóktól ered, akik megőriztek valamiféle brit identitást is. Hasonlóképpen a Munkáspárt és a Liberális Demokraták – a skót parlamenti devolúció fő alakítói - is azon szavazókra építenek, akik számára a skót identitás előtérben van. Mindössze a konzervatívok - akik egyébként nem szereztek parlamenti helyeket Skóciában az 1997-es választásokon - támaszkodtak azokra a szavazókra, akiknél a skót identitás előtérbe helyezése kisebbségben volt.

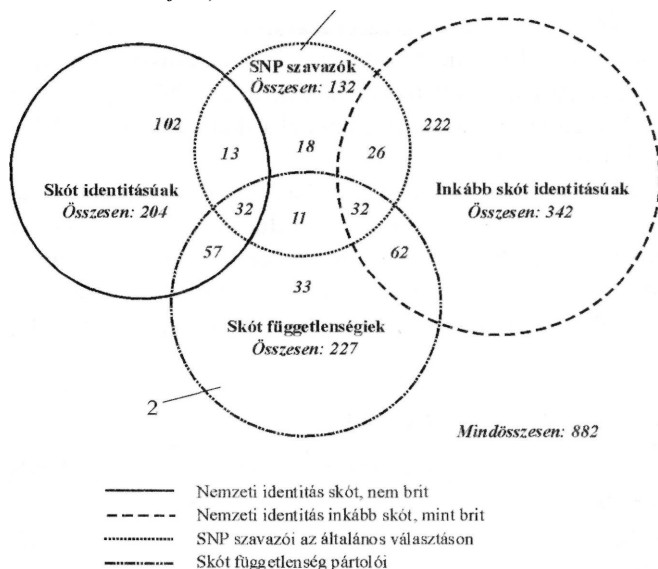
Ugyanezt a mintát kapjuk akkor, ha a „Moreno-kérdés” és a kívánt alkotmányos opció (független Skócia, devolúciós parlament Nagy-Britannián belül, közvetlen kormányzás Londonból) közötti kapcsolatot vizsgáljuk. A következő táblázatokban az „inkább brit mint skót”, illetve a „brit és nem skót” válaszlehetőségeket a kis esetszám miatt egy változóba foglaltuk

Nemzeti identitás és alkotmányos elképzelések

<i>%</i>	<i>Függetlenség</i>	<i>Devolúció</i>	<i>London</i>
skót és nem brit	39	19	10
inkább skót, mint brit	41	43	25
egyformán skót és brit	14	27	45
főként brit	3	8	13
N =	227	449	156

Fel kell figyelni arra, hogy azok többsége, akik a „függetlenséget” támogatják, brit identitással is bírnak. Világos, hogy a „megfelelési” tézis - legalábbis a kezdeti vizsgálódás során - csupán korlátozottan használható a skót identitás és politika közötti kapcsolódási pontok megértésére. A közelebbi vizsgálódáshoz kissé meg kell változtatnunk nézőpontunkat. A következő ábra világossá teszi, hogy a „skót”, a „független” és az SNP szavazatok hol (illetve inkább hol nem) esnek egybe. A különböző körök azt mutatják, hogy kik látták magukat kizárólag skótnak; inkább skótnak mint britnek; ki szavazott az SNP-re 1997-ben; és ki támogatta a független Skóciát. Az első két kategória - mint a „Moreno-kérdés”-re adott különálló válaszok — meglehetősen függetlenek egymástól, és ezért nincs egybeesés e között a két tábor között.

1991-es skót választási felmérés: nemzeti identitás, szavazás és alkotmányos opció (minden adat esetszámot jelöl):

1

57 (43 százalék) azok közül, akik az SNP-re szavaztak, nem támogatták a függetlenséget. Ezek közül 46 támogatja a devolúciót, és 8 nem szeretne változókat.

2

152-en (67 százalék) azok közül, akik a függetlenséget támogatják, nem szavaztak az SNP-re. Ezek közül 53 nem szavazott, 83 a Munkáspártra szavazott, 5 a Konzervatívokra és 9 a Liberális Demokratákra.

Ha egy futó pillantást vetünk a diagrammra, rögtön szembeötlik, hogy a skót identitás, az SNP-re való szavazás, illetve a függetlenség támogatása között semmilyen értelmezhető megfelelés nincs. A körök metszik és átfedik egymást, és mindez meglehetősen érdekesen és némileg meglepően alakul, hiszen az, amennyire *nem* fedik egymást, sokkal nagyobb, mint ahogyan azt elvárnánk. Kezdve az 1997-es felmérésnek azzal a 342 embe-

rveit, akik „inkább skót”-ként definiálták magukat, azt találjuk, hogy közülük mindössze 32-t (9 százaléknnyit) írhatunk le „megfeleltként” (tehát olyanként, aki támogatta a függetlenséget és az SNP-re szavazott). A 102 ember közül, aki vállalja a kizárólagosan skót identitást, 32-en (31 százalékuk) „felelt meg”. Ezek az adatok nagyjából megegyeznek az 1992-es felmérés eredményeivel, ahol is 12 százaléka az „inkább skót”-oknak és 26 százaléka a kizárólagosan skót identitásúaknak „felelt meg”. Ki kell emelni, hogy azon 546 skót közül, akik skót identitásukat helyezték előbbre az 1997-es felmérésben, 324-en (59 százalékuk) nem támogattasem az SNP-t, sem a függetlenséget. Ebből az következik, hogy a skót identitás és a skót nacionalizmus két legnyilvánvalóbb politikai megnyilvánulása között nem lehet egyszerű megfelelést találni.

Két további dolgot kell megemlítenünk. Először is meglepőnek tűnik, hogy az SNP-re szavazás és a függetlenség támogatása csak kismértékben fedi egymást. Egészen pontosan: 1997-ben az SNP-szavazók 43 százaléka nem támogatta azt a politikát, ami az SNP programjának alapját adta. A második említésre méltó észrevétel, hogy az SNP azoknak a szavazóknak mindössze egyharmadát nyerte meg, akik a függetlenséget támogatták. Igazából a függetlenséget támogatók közül többen (37 százalékuk) szavaztak a Munkáspártra, mint az SNP-re (33 százalék). Hogyan magyarázhatjuk ezeket az eredményeket? Az egyik lehetséges magyarázatot az Egyesült Királyság-beli többségi választási rendszer adhatja, ahol is előfordulhat, hogy a pártok ún. „taktikai szavazatokat” kapnak, melyek nem feltétlenül esnek egybe azzal, amit a választók valójában támogatnak. Más szóval, sokan szavaznak valamely pártra, miközben a másikra szeretnék leadni a szavazatukat. Szerencsére a választási felmérés rákérdez a pártpreferenciára is, s nem csupán a leadott szavazatra, így lehetővé válik a „taktikai szavazatok” ellenőrzése. Bár az SNP szavazói és támogatói között van némi eltérés a függetlenség támogatását illetően, ez mégis elhanyagolható, és nem ássa alá azt a végkövetkeztetést, miszerint az SNP szavazóinak/támogatóinak jelentős része *nem* támogatja a skót függetlenséget; ezzel egyidejűleg a függetlenség támogatóinak nagyobb hányada *nem* az SNP-vel szimpatizál.

Világos, hogy a skótok többsége számára az erős skót identitás nem egyenlő az SNP és a függetlenség támogatásával. Ennek megértéséhez a skót nemzeti identitást és nacionalizmust kell jobban megértenünk. A

nacionalizmus-definíciók és következtetésképpen a nemzeti identitás és nemzeti érzelmek magyarázatai gyakran hangsúlyozzák a politikai törekvést, amit Giuseppe Mazzini a következőképpen fejtett ki: „minden nemzet egy állam, és csak egy államjár az egész nemzetnek” (lásd Hobsbawm 1990: 101). Ez az oka annak, hogy eredeti feltevésünk, miszerint az erős skót identitás szoros kapcsolatban állhat a skót politikai nacionalizmussal, egy elfogadható kiindulópontnak tűnt. Azonban az az elképzelés, hogy a skót nemzeti identitás szoros kapcsolatban állna az önálló államiságra törekvő politikai elképzelésekkel, nem egyezik a fent bemutatott adatokkal. Sokan azok közül, akik erős skót identitással rendelkeznek, nem szeretnék egy Egyesült Királyság nélküli skót jövőt látni, és emiatt nem is támogatják azt a pártot, amely mindössze egy ilyen jövőképet tud felmutatni. Hasonlóképpen jelentős nagyságú az a kisebbség, amely szívesebben látná Skóciát független államként, és mégis erős brit identitással rendelkezik, vagy azt a pártot támogatja, mely Skóciát Nagy-Britannián belül kívánja tartani. Mindebből az következik, hogy empirikus adataink magyarázatához a skót nacionalizmus és nemzeti identitás kérdéséhez más oldalról kell közelítenünk.

A „meg nem felelés” magyarázata

Bizonyos mértékig a „megfelelés” tézisnek nem sikerül különbséget tennie a N(n)acionalizmus „nagybetűs” és „kisbetűs” esetei között. Ha leszűkítjük a skót nacionalizmust a függetlenség és/vagy az SNP támogatóira (vagyis a Nacionalistákra), az egy szűk és félrevezető megközelítést eredményez. Skóciában elképzelhető, hogy valaki kulturálisan azonosul a skótokkal anélkül, hogy ennek bármiféle politikai színezete is lenne. (Lásd Bennie és munkatársai 1997; Nairn 1995.) A skót nacionalizmus tehát magában foglalja mindazokat, akik erősen hisznek Skóciában mint nemzetben, de nem feltétlenül támogatják az SNP-t és/vagy a függetlenséget. A skót nacionalizmus politikai aspektusát sem szabad erre a két dologra leszűkíteni. Egy munkáspárti, egy liberális demokrata párti vagy akár a konzervatívokra leadott szavazat is értékelhető egy teljes mértékben „skót” szavazatként. Ezt az is alátámasztja, hogy egy jelentős hányada azoknak,

akik a függetlenséget támogatják, „unionista” pártokra szavaznak. A skóciai politikai élet nem jellemezhető a „nacionalisták” és az „unionisták” közötti polarizáltsággal (tehát az Egyesült Királyságban maradni, illetve azt elhagyni kívánók közötti eltéréssel). A devolúció és a függetlenség - amik a skót nacionalizmus reformista és szeparatista tendenciáit jelzik— nem különíthetők el oly könnyedén, mint azt feltételeznénk: a gyakorlatban a brit állam problematikus volta miatt ezeket a tendenciákat nehéz elkülöníteni és a skót nacionalista diskurzus mindig kétértelműen fogalmazott a szeparatizmus (függetlenség), illetve az önkormányzatiság különböző formáival kapcsolatosan (Keating 1996:184).

A „meg nem felelés” másik magyarázata lehet annak felismerése, hogy az SNP és a Skót Munkáspárt nagyon sok hasonlóságot mutat. Láttuk, hogy bár a Munkáspárt vehemensen ellenzi a skót függetlenséget, mégis jelentős az a kisebbség a párt támogatói között, akik támogatnák ezt az alkotmányos opciót. A hasonlóságok ezen is túlmennek, pl. mindkét párt hasonló politikai magatartással és hasonló értékek propagálásával próbálja megnyerni szavazóit. Az SNP-n belüli baloldali fordulat és a Munkáspárt fokozódó lelkesedése az alkotmányos reformok irányában azt eredményezte, hogy a két párt „ugyanabban a vízben halászik” (Brand és munkatársai 1994:626). A pártok közötti hasonlóság visszavezethető a skót identitás („skótság”) előtérbe helyezése és a szociáldemokrata értékek közötti nyilvánvaló kapcsolatra, amit röviden „jóléti nacionalizmusnak” is nevezhetünk: a nacionalista és a baloldali értékek tudatos összekapcsolása mind az SNP, mind a Munkáspárt által oda vezetett, hogy ez a két dimenzió mára összekapcsolódik a társadalom politikai ethoszában (Brown és munkatársai 1999:90-91).

Ezeknek a hasonlóságoknak az ismeretében a két fent jelzett kisebbségi csoport - azaz azok az SNP szavazók, akik támogatják a függetlenséget, és azok a munkáspárti szavazók, akik nem - sokkal kevésbé tűnik rendelkezésnek.

Most már világos, hogy a skót nacionalizmust egy tágabb keretben kell értelmeznünk, mint amit Mazzini és Gellner nyújtanak. Ha ez a keret *túl* tágnak tűnik - hiszen azt implikálja, hogy az összes skót nacionalista - akkor tudnunk kell, hogy pontosan ez az, amit a felmérések mutatnak! Az eltérések és a „meg nem felelések”-ből nem azt a következtetést kell

levonnunk, hogy a skót nacionalizmus alapvetően tagolt és gyenge, hanem ellenkezőleg, hogy széles körű és erős. A skót nemzeti identitás egészséges: a skótok nagy többsége rendelkezik skót identitással és azt előbbre helyezi a brit identitásnál. Világos, hogy a skót identitás nem egy homogén és hegemón réteg kiváltsága, ezenfelül a skót identitást nem lehet egyértelműen levezetni a politikai viselkedésformákból.

Végső megjegyzések: Milyen jövő jósolható?

Mit tartogat a jövő az „új” Skócia számára és a skót nemzeti identitás számára? Úgy tűnik, hogy a skótok többsége nagy reményeket fektetett az új parlamentbe, amit az a tény sem homályosíthat el, hogy az 1999. májusi skót parlamenti választásokon meglehetősen alacsony volt a részvételi arány. (Brian Taylor újságíró ezt a kiábrándultságot „ellenszenvfaktornak” nevezte az alacsony részvétel miatt.) Az 1997-es népszavazási tanulmány szerint a skótok háromnegyede azt állította, hogy a népszavazás eredményei „nagyon foglalkoztatják”, és 81 százalékuk úgy érezte, hogy jobban bíznának egy skót kormányban, míg az Egyesült Királyság kormányában bízók aránya csak 35 százalék volt. A skót parlamenttel szemben magas elvárásokat állítottak, többek között, hogy képes legyen javítani a társadalmi és gazdasági körülményeken, és úgy látszik, a skótok abba is beletörődtek, hogy ezt magasabb adókkal lehet csak elérni. Ez alátámasztja a „jóléti nacionalizmusról” mondottakat, miszerint is ez a parlament támogatásának egy fontos eleme:

A skót narlamenttol várt hatások a következő területeken

%	Jobb	Rosszabb
skót gazdaság	50	13
az oktatás színvonala	68	3
az egészségügyi ellátás színvonala	62	6

A skót parlamenttől várt hatások a következő területeken

%	Magasabb	Alacsonyabb
munkanélküliség aránya	17	41
adózás szintje	72	4

A népszavazási tanulmány feltette azt a kérdést is, hogy mennyire tartják valószínűnek, hogy Skócia húsz éven belül független lesz. Mivel a skótok többsége úgy találja, hogy ez elképzelhető, feltételezhetjük, hogy Skócia Egyesült Királysághoz fűződő viszonyát nem világitottuk meg kellőképpen:

Mekkora a valószínűsége, hogy húsz éven belül Skócia független lesz?

%	
nagyon valószínű	18
meglehetősen valószínű	41
meglehetősen valószínűtlen	24
nagyon valószínűtlen	15
N =	657

Konklúzió

A fenti érvelésből az derült ki, hogy a skót nacionalizmus és nemzeti identitás erős és széles alapokon nyugszik és nincs okunk azt feltételezni, hogy ez nem lesz így a belátható jövőben is. A skóciai politikai események - és a további politikai változások iránti magas igény - biztosították, hogy a nemzeti identitás a Skóciáról folyó jelenlegi diskurzusok előterében legyen. A skót identitás egyaránt megtalálható osztálykülönbségek, politikai meggyőződés, nem, kor, régió, jövedelem és vallásra való tekintet nélkül mindenütt, és ezenkívül még kiegészül egy erős „állampolgári” és befogadó jelleggel. Mivel a skót elképzelések területi közösségre vonat-

koznak, és nem etnikai vagy származási alapon szerveződött közösségre, óvatosan néhány optimista következtetést vonhatunk le a nacionalizmus és az identitásjövőbeni alakulásáról Skóciában.

Fordította: Vidra Zsuzsanna

JEGYZETEK

¹A tanulmány a *Regio* számára íródott.

²Non-alignment.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anderson, B.: *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London, 1983, Verso.
- Bennie, L.,-Brand, J.-Mitchell, J.: *How Scotland Votes*. Manchester, 1997, University Press.
- Bond, R.: Squaring the Circles: Demonstrating and Explaining the Political „Non-alignment” of Scottish National Identity. In *Scottish Affairs*, (megjelenés alatt).
- Brand, J. Mitchell, J.-SurrIDGE, P.: Social Constituency and Ideological Profile: Scottish nationalism in the 1990s. In *Political Studies*, XLII, 1994, 616–629.
- Brown, A.–McCrone, D.–Paterson, L.–SurrIDGE, P.: *The Scottish Electorate: The 1997 General Election and Beyond*. Basingstoke, 1999, Macmillan.
- Brubaker, R.: *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge (Mass.), 1992, Harvard University Press.
- Buce, S.: A Failure of the imagination: ethnicity and nationalism in Scotland's history. In *Scotia: Interdisciplinary Journal of Scottish Studies*, XVII, 1993, 1–16.
- Colley, Linda: *Britons: Forging the National, 1707–1837*. New Haven, 1992, Yale University Press.
- Gellner, E.: *Nations and Nationalism*. Oxford, 1983, Basil Blackwell.
- Hobsbawm, E.: *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge, 1990, Cambridge University Press.
- Keating, M.: *Nations Against the State: the new politics of nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. Basingstoke, 1996, Macmillan.
- McCrone, D.: *The Sociology of Nationalism: Tomorrow's Ancestors*. London, 1998, Routledge.

- Moreno, L.: *Decentralisation in Britain and Spain: the cases of Scotland and Catalonia*. PhD-thesis, 1986, University of Edinburgh, August.
- Nairn, T.: Upper and Lower Cases. In *The London Review of Books*, 1995. augusztus 24.
- Nairn, T.: *Faces of Nationalism: Janus Revisited*. London, 1997, Verso.
- Penrose, J.: Reification in the Name of Change: the impact of nationalism on social constructions of nation, people and place in Scotland and the United Kingdom. In Jackson, P. és Penrose, J. (szerk): *Constructions of Race, Place and Nation*, London, 1997, UCL Press.

DEVOLUTION: THE SCOTTISH MODEL

After an absence of almost 300 years, the first elections for the newly established Scottish Parliament took place. The articles of this section present the Scottish question from several points of view. Robert Christian Thomsen's introduction gives a general overview of the major issues of Scottish history and politics, and refers to the questions raised during the elections and the piecing-together of the new Parliament. David McCrone's article examines the problematic issue of defining Scotland; is it a nation, a country, a distinct society, or all three at the same time? Neil MacCormick's article presents the constitutional questions regarding the status of Scotland within the United Kingdom. Ross Bond and Michael Rosi analyse the relation of Scottish national identity and voting preferences in Scotland.